

ปฏิทินสากล

สัญญาชัย สุลักษณ์านนท์^๑

ทุก ๆ ปีเมื่อใกล้ถึงเทศกาลปีใหม่ เรามักได้รับแจกปฏิทินเป็นของกำนัลจากห้างร้าน สถาบันทางการเงิน องค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ มากมาย บางบ้านซึ่งประกอบธุรกิจการค้ามักได้รับแจกเป็นของกำนัลอย่างเหลือเฟือเพื่อจูงใจความต้องการต่อทางกำลังโดยแจกจ่ายต่อให้ญาติสนิทมิตรสหาย เก็บเอาไว้เฉพาะปฏิทินที่จัดทำสวยงามถูกใจไม่ว่าจะเป็นธนาคาร บริษัทประกัน ห้างร้าน ฯลฯ ต่างพยายามสรรหารูปภาพต่าง ๆ มาจัดพิมพ์ให้ดูสวยงามสดใสเพื่อดึงดูดความสนใจของลูกค้าโดยมากมักจัดเป็นหัวเรื่องหลายหลากสลับเวียนเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ตามสมัยนิยม อาทิเช่น ภาพชุดดอกไม้ ภาพชุดสัตว์ ภาพชุดสถานที่ท่องเที่ยว ฯลฯ นอกจากนั้นแล้วยังจัดทำเป็นหลากหลายรูปแบบแต่ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดเห็นจะได้แก่ ปฏิทินติดฝาผนัง ปฏิทินตั้งโต๊ะ และปฏิทินแผ่นเล็ก ๆ สำหรับใส่กระเป๋าเงินพกพาติดตัว นอกจากนั้นแล้วปฏิทินยังปรากฏในรูปแบบของสมุดนัดหมายหรือสมุดบันทึกประจำวันอีกด้วย ปฏิทินนับเป็นสิ่งสำคัญและเกี่ยวพันกับชีวิตประจำวันอย่างแยกไม่ออก

ในประเทศฝรั่งเศสนั้นปฏิทินซึ่งยังคงได้รับความนิยมอย่างไม่เสื่อมคลายเห็นจะได้แก่ ปฏิทินของกรมไปรษณีย์ซึ่งจัดพิมพ์เป็นชนิดแผ่นเดียวบุรุษไปรษณีย์ซึ่งคอยแวะเวียนมาส่งข่าวคราวของ

ญาติสนิทมิตรสหายของคนในหมู่บ้านให้ได้รับรู้มิได้ขาด พนักงานซึ่งคอยให้บริการส่งจดหมายและพัสดุภัณฑ์อย่างซื่อสัตย์และสม่ำเสมอ จะนำปฏิทินซึ่งทางกรมไปรษณีย์จัดทำขึ้นอย่างสวยงามงดงามมาเสนอขายช่วงใกล้เทศกาลปีใหม่ และแทบทุกบ้านก็ยินดีเปิดประตูต้อนรับมิเคຍ پای بییغ เสมือนเป็นการตอบแทนน้ำใจไมตรีที่ได้รับด้วยดีเสมอมาตลอดทั้งปีจนกลายเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติกันมานานนับร้อยปีแล้ว ปฏิทินของกรมไปรษณีย์ฝรั่งเศสเริ่มจัดพิมพ์ออกจำหน่ายครั้งแรกในปี ค.ศ. ๑๘๔๖ หรือตั้งแต่ปีเริ่มก่อตั้งกรมไปรษณีย์ แต่ได้จัดจำหน่ายอย่างแพร่หลายและเป็นทางการราวปี ค.ศ. ๑๘๕๕^๑ นอกจากจะบอกวัน เดือนและปีแล้วปฏิทินของกรมไปรษณีย์ยังมีลักษณะพิเศษอีกอย่างหนึ่งก็คือ ให้รายละเอียดเกี่ยวกับนักบุญประจำวันตามความเชื่อทางศาสนาคริสต์อีกด้วย

สำหรับปฏิทินของไทยนั้นส่วนใหญ่มักจัดพิมพ์อย่างน้อยเป็นสองภาษา ได้แก่ ภาษาไทยเป็นหลัก และอีกหนึ่งภาษาซึ่งอาจเป็นภาษาอังกฤษหรือภาษาจีน บางครั้งอาจพบเห็นได้ทั้งสามภาษา นอกจากวัน เดือน ปี ตามแบบมาตรฐานสากลแล้วปฏิทินไทยยังบอกข้างขึ้นข้างแรมและวันพระตามคติความเชื่อในศาสนาพุทธซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ

* รองศาสตราจารย์ ดร. ภาคิษาภาษาฝรั่งเศส คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

¹ A.-F. LESACHER. (1992). น. 11.

เมื่อชื่นชมภาพประกอบสีสันสวยงามตามสมควรแล้ว หลายคนคงอดไม่ได้ที่จะสอดสายตามองหออักษรพิมพ์สีแดงและให้ความสนใจมากเป็นพิเศษ เพราะนอกจากจะหมายถึงวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นวันหยุดประจำสัปดาห์แล้ว ยังเป็นสัญลักษณ์บอกวันนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ ตลอดทั้งปีซึ่งอาจเป็นวันสำคัญทางศาสนาหรือวันหยุดประจำชาติ ทุกคนไม่ต้องรีบเร่งตื่นแต่เช้าตรู่เพื่อไปทำงานด้วยความกังวล ได้นอนตื่นสาย พักผ่อนอยู่กับบ้านเต็มที่หรืออาจเป็นโอกาสออกไปเที่ยวหาความสำราญนอกบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อเป็นวันหยุดหลายวันติดต่อกัน ก็จะได้ถือโอกาสวางแผนล่วงหน้าเพื่อเดินทางไปพักผ่อนเปลี่ยนบรรยากาศต่างถิ่นหลังจากที่ต้องตากตราทำงานหนัก เท่ากับเป็นการให้รางวัลกับชีวิต

แต่จะเคยมีสักกี่คนสงสัยและตั้งคำถามว่า ปฏิทินที่เห็นอยู่เบื้องหน้ามีประวัติความเป็นมาอย่างไรและมีวิวัฒนาการมายาวนานขนาดไหนกว่าจะปรากฏให้เห็นเป็นรูปเป็นร่างแก่คนทุกวันนี้ ถ้าหากจะย้อนกลับไปหาต้นตอของการใช้ปฏิทินกันจริง ๆ แล้ว คงเป็นเรื่องยุ่งยากและสลับซับซ้อนเกินไป ในที่นี้จะขอเน้นเฉพาะอารยธรรมของชาวโรมัน แน่หนอนว่าชาวโรมันมิได้เป็นผู้คิดค้นประดิษฐ์ปฏิทินขึ้นเป็นชนชาติแรก แต่พวกเขาได้มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการปรับปรุงและพัฒนาจนกลายเป็นปฏิทินสากลที่ทั่วโลกยอมรับเข้าไปใช้ ปฏิทินสากลจึงนับได้ว่าเป็นมรดกชิ้นสำคัญล้ำค่าที่ชาวโรมันทิ้งไว้ให้กับชนรุ่นหลังได้ใช้ประโยชน์ถึงแม้ว่าอาณาจักรอันยิ่งใหญ่ซึ่งเคยเจริญรุ่งเรืองสูงสุดได้ล่มสลายถึงกาลอวสานไปนานหลายศตวรรษแล้วก็ตาม

คำว่า “ปฏิทิน” ในภาษาฝรั่งเศสคือคำว่า *calendrier* และภาษาอังกฤษก็ใช้คำใกล้เคียงกัน

calendar ทั้งสองคำนี้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมภาษาซึ่งตกทอดมาจากคำว่า *calendes* ในภาษาละติน หมายถึงวันแรกของเดือน คำนี้สร้างมาจากคำว่า *calo* หมายถึงฉันเรียก¹ เมื่อวันแรกของเดือนเวียนมาถึง ผู้นำทางศาสนาจะร้องเรียกให้ชาวกรุงโรมมาชุมนุมกันเพื่อเฝ้าประกาศให้รับรู้กันถ้วนหน้าว่าเดือนนั้น ๆ จะมีวันหยุดหรือวันนักขัตฤกษ์ตรงกับวันใดบ้าง วันไหนเป็นฤกษ์มงคลเหมาะที่จะประกอบกิจกรรมซึ่งจะได้รับการเอื้ออำนวยพรจากเหล่าเทพบนสรวงสวรรค์ และวันใดเป็นฤกษ์อัปมงคล ไม่สมควรประกอบกิจใด ๆ ทั้งสิ้นอันจะสร้างความไม่พอใจให้เหล่าเทพและอาจเกิดผลเสียอันใหญ่หลวงตามมา ในสมัยนั้นปฏิทินยังมีได้กำหนดเป็นตารางตายตัว อำนาจสิทธิ์ขาดในการตัดสินใจทั้งหมดขึ้นอยู่กับฝ่ายศาสนา นอกจากนั้นแล้ววันแรกของเดือนยังเป็นวันครบกำหนดชำระหนี้สิน คำว่า *calendarium* ซึ่งมาจากรากศัพท์เดียวกันหมายถึงสมุดบัญชี หนี้สินและดอกเบี้ยต้องชำระสะสางกันให้เรียบร้อยในวันแรกของเดือน² ปฏิทินของชาวกรีกไม่มี *calendes* เหมือนอย่างชาวโรมัน ภาษาละตินจึงสร้างสำนวน « *payer aux calendes grecs* » (Ad calendas græcas solve) หมายถึงจ่ายเงินตามวันชำระหนี้ของกรีก อีกนัยหนึ่งก็คือไม่ยอมจ่ายเงินนั่นเอง และยังมีสำนวนในทำนองเดียวกันนี้อีกสำนวนหนึ่งคือ « *renvoyer หรือ remettre aux calendes grecs* » หมายถึงเลื่อนเวลาออกไปอย่างไม่มีกำหนดแน่นอนและไม่มีความถึง เข้าใจกันว่าจักรพรรดิออกุสตุส (Augustus) เป็นผู้ริเริ่มใช้สำนวนนี้เป็นคนแรก « *Kalendas græcas* » ภาษาละตินใช้อักษร K เฉพาะในคำยืมที่มาจากภาษาต่างประเทศ หากเป็นคำในภาษาละตินจะใช้อักษร C ซึ่งแทนเสียงเดียวกัน ดังนั้นคำนี้อาจเขียนได้เป็น *Kalendas* ตามแบบภาษากรีก

¹ P. COUDERC. (1986). น. 9.

² Ibid.

หรือเขียนได้เป็น *Calendas* ตามแบบฉบับภาษาละติน¹ คำว่า *calendrier* มีคำคุณศัพท์คือ *calendaire* และ ปีตามปฏิทิน *année calendaire* หมายถึงปีที่เริ่มต้นตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคมถึงวันที่ ๓๑ ธันวาคม แตกต่างจากปีประเภทอื่นซึ่งอาจเริ่มต้นนับช่วงเวลาอื่น เช่น *année scolaire* (ปีการศึกษา) หรือ *année budgétaire* (ปีงบประมาณ) เป็นต้น

คำที่มีความหมายเกี่ยวกับปฏิทินยังปรากฏคำว่า *parapegme* (ภาษากรีก) ซึ่งเป็นคล้ายกับสมุดบันทึกประจำวันบอกวันมงคลและวันอัปมงคล และคำว่า *almanach* ซึ่งเป็นคำโบราณเกิดจากการผสมผสานระหว่าง *al* คำนำหน้านามภาษาอาหรับและรากศัพท์ *manch* (นับ) สันนิษฐานว่า *man* หมายถึงพระจันทร์ในภาษาตะวันออก (ปฏิทินโบราณมักเป็นแบบจันทร์คติ) และคำว่าพระจันทร์ในภาษากรีกก็มีรูปคำคล้ายคลึงกันอย่างมาก คือ *méné* ส่วน *nemenia* คือวันแรมสิบห้าค่ำ (*néoménie*) หรือวันแรกของเดือน ตอนแรก *almanach* หมายถึงปฏิทินจันทร์คติ ต่อมาภายหลังความหมายของคำค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไป ใช้ในความหมายของหนังสือพยากรณ์ทางโหราศาสตร์ รวมทั้งการพยากรณ์และคำแนะนำด้านอื่น ๆ อีกมากมาย

ปฏิทินโรมันดั้งเดิม

ตอนแรกเริ่มทีเดียว ปฏิทินของชาวโรมันมีจำนวนเดือนอยู่เพียงสิบเดือนเท่านั้น ประกอบด้วยเดือนที่มี ๓๑ วันจำนวนสี่เดือนและเดือนที่มี ๓๐ วันจำนวนหกเดือน ฉะนั้นในหนึ่งปีจึงมีจำนวนวันนับรวมกันทั้งสิ้นเพียง ๓๐๔ วัน ขนานนามกันว่าเป็น “ปีโรมุลลุส” (*Romulus* ผู้ก่อตั้งกรุงโรม) แต่ละเดือนมิได้มีชื่อเรียกที่ยุ่งยากและสับสนเหมือนอย่างที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน เพราะมีชื่อเรียกเป็นหมายเลขบอกลำดับต่อเนื่องกันไปอย่างชัดเจน ได้แก่ *primus, secundus, tertius, quartilis,*

quintilis, sextilis, september, october, november, december ซึ่งหมายถึงเดือนหนึ่งเดือนสอง ต่อเนื่องกันไปเรื่อย ๆ จนถึงเดือนสิบปัจจัย (*suffix*) – *ilis* นั้นใช้ต่อท้ายคำคุณศัพท์บอกลำดับ ส่วนปัจจัย – *ber* มาจากรูปเต็มคือ *ab imbre* (หลังหิมะ) เช่น เดือน *september* ย่อมาจาก *septem ab imbre* (ลำดับที่เจ็ดหลังหิมะ) การใช้หมายเลขเป็นชื่อเรียกเช่นนี้ง่ายต่อการจดจำอย่างยิ่ง จะเห็นได้ว่ามีเพียงสี่เดือนสุดท้ายที่ยังคงรักษาชื่อเดิมเอาไว้ในภาษาอังกฤษ จนกระทั่งทุกวันนี้ ส่วนรูปคำภาษาฝรั่งเศส (*septembre, octobre, novembre, décembre*) มีวิวัฒนาการในการออกเสียงและเปลี่ยนแปลงตัวสะกดเล็กน้อยซึ่งก็ยังคงเค้าโครงเดิมอยู่มาก อย่างไรก็ตาม ความหมายที่ติดมากับคำได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว ปัจจุบันนี้ทั้งสี่เดือนมิได้ตรงกับเดือนเจ็ด เดือนแปด เดือนเก้าและเดือนสิบเหมือนอย่างเช่นในอดีต แต่กลายเป็นเดือนเก้า เดือนสิบ เดือนสิบเอ็ดและเดือนสิบสองตามลำดับ

ต่อมาเดือนแรกของปฏิทินเดิมได้เปลี่ยนชื่อจาก *primus* มาเป็นนามของเทพเจ้า *martitus* (เดือนแห่งเทพมาร์ส-เดือนมีนาคม) ติดตามด้วย *aprilis* (เดือนแห่งเทพอพอลโล-เมษายน) เดือนที่สามคือ *maius* (เดือนแห่งเทพีเมยา-พฤษภาคม) เดือนที่สี่เปลี่ยนชื่อเป็น *junius* (เดือนแห่งเทพีจูน-จูนีอุส-มิถุนายน) ชื่อของเดือนทั้งสี่นี้มาจากนามของเทพเจ้าสำคัญของชาวโรมันซึ่งมีบางส่วนได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมและคติความเชื่อมาจากชาวกรีกอีกต่อหนึ่ง สำหรับเดือน *quintilis* และ *sextilis* รวมถึงเดือนที่เหลือยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงชื่อในตอนแรกและยังคงรักษาลำดับไว้ดั้งเดิมทุกประการ ดังนั้นปฏิทินดั้งเดิมนี้มีวันเริ่มต้นของปีคือวันที่ ๑ มีนาคม มิใช่วันที่ ๑ มกราคม เช่นทุกวันนี้ เพราะเดือนมกราคมและเดือนกุมภาพันธ์เป็นสองเดือนที่จะเพิ่มเข้ามาในภายหลัง

การตัดแบ่งเวลาแบบนี้ไม่สัมพันธ์กับการหมุนเวียนของฤดูกาล บางปีเดือนแรกตรงกับฤดูหนาว บางปีตรงกับฤดูร้อน เวลายังคลาดเคลื่อนเมื่อเปรียบเทียบกับวงจรของธรรมชาติอยู่ประมาณสองเดือน ชาวโรมันพยายามค้นหาแนวทางแก้ไขจนกระทั่งถึงสมัยของนูมา ปอมปิลิอุส (*Numa Pompilius*) ผู้รับตำแหน่งเข้าครองนครสืบต่อจากโรมูลุสระหว่างปี ๗๑๕-๖๒๗ ก่อนคริสตกาล ก็ได้แบ่งวันออกเป็นวันมงคลและวันอัปมงคล เพิ่มเดือนใหม่ต่อท้ายเดือนสิบ (*december*) เข้าไปอีกสองเดือน ได้แก่ เดือน *januarius* (เดือนแห่งเทพ Janus-มกราคม) และเดือน *februarius* (เดือนแห่งการชำระล้าง-กุมภาพันธ์)¹ ทำให้หนึ่งปีมีเดือนนับรวมกันทั้งสิ้นสิบสองเดือน สองเดือนที่เติมเข้ามาใหม่นี้ถือเป็นเดือนสุดท้ายของปี ยังมีใช้เดือนเริ่มต้นอย่างเช่นในปัจจุบัน ชาวโรมันมีความเชื่อถือโศกกลางอยู่อย่างหนึ่งว่าเลขคู่ไม่เป็นมงคล เทพเจ้าบนสวรรค์ไม่โปรด « *Numero Deus impare gaudet.* » (เทพเจ้าโปรดเลขคี่) ความเชื่อนี้มีมาตั้งแต่ยุคกรีกแล้ว หมายเลขสามเป็นมงคลสูงสุด หมายเลขห้าอยู่กึ่งกลางของจำนวนเต็มเลขตัวเดียว ประธานเลขกลุ่มแรกและเลขกลุ่มหลังจึงเป็นสัญลักษณ์ของการสมรส พระอาทิตย์ขึ้นท้องฟ้าให้แสงสว่างกับชาวโลกเจ็ดครั้งในรอบสัปดาห์ หมายเลขนี้เป็นหมายเลขประจำของเทพอพอลโล ส่วนหมายเลขเก้ามีคุณสมบัติพิเศษ เมื่อนำผลลัพธ์จากการเอาเก้าคูณมาบวกกัน ก็จะได้เท่ากับเก้าทุกครั้งไป เช่น $๙ \times ๙ = ๘๑$ เมื่อจับเลขแยกออกจากกันและนำมาบวก $๘ + ๑$ ก็จะได้ ๙ หรือ $๙ \times ๕ = ๔๕$ นำ ๔ มาบวกกับ ๕ ผลลัพธ์

คือ ๙ ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องน่าแปลกที่หลาย ๆ วัฒนธรรมยกให้เก้าเป็นหมายเลขมงคล แต่เมื่อตัวเลขเป็นหลักสิบขึ้นไป เลขคี่ก็ไม่ใช่เลขมงคลเสมอไป เป็นที่รู้กันทั่วไปว่าหมายเลขสิบสามถือว่าเป็นอัปมงคลอย่างยิ่งสำหรับชาวคริสต์ ความจริงแล้วความเชื่อนี้มีมาตั้งแต่สมัยกรีกแล้ว พระเจ้าฟิลิปป์แห่งมาเซโดเนียประพาศติดดินเยี่ยงเทพมีบัญชาให้สร้างรูปสลักของพระองค์เพื่อนำไปวางบนแท่นบูชาเสมอเทพเจ้าสำคัญสิบสององค์ หลังจากนั้นไม่นานพระองค์ก็ถูกลอบสังหาร ส่วนเลขสิบเจ็ดก็อัปมงคลไม่แพ้กันสำหรับชาวโรมัน เมื่อเขียนเป็น *XVII* และวางสลัที่กัน ก็จะได้คำว่า *VIXI* หมายถึงฉันเคยมีชีวิต (ซึ่งก็คือตายแล้ว)² ความเชื่อถือโศกกลางเกี่ยวกับเลขคู่เลขคี่ทำให้ต้องปรับเปลี่ยนจำนวนวันในแต่ละเดือนใหม่โดยกำหนดให้มีเดือน ๓๑ วันสี่เดือน และ ๒๙ วันอีกเจ็ดเดือน ส่วนเดือน *februrius* นั้นให้มีเพียง ๒๘ วัน จึงถือกันว่าเป็นเดือนอัปมงคล พร้อมกับอุทิศให้กับการประกอบพิธีกรรมชำระล้าง (*februrius* มาจากคำว่า *februum* หมายถึงการชำระล้าง)

เมื่อเติมเวลาเข้ามาอีกสองเดือนดังนี้ ทำให้หนึ่งปีมีจำนวนวันเพิ่มขึ้นมารวมทั้งสิ้นเป็น ๓๕๕ วัน กระนั้นก็ยังคงมีข้อผิดพลาดอยู่เช่นเดิม หนึ่งปียังมีระยะเวลาสั้นเกินไปเมื่อเทียบกับระยะเวลาจริงที่โลกโคจรรอบดวงอาทิตย์ครบหนึ่งรอบ แต่ยั้งสั้นน้อยกว่าของปฏิทินเก่า เพราะมีระยะเวลาสั้นไปเพียง ๑๐ กว่าวันเท่านั้น เมื่อถึงสมัยของทาร์ควิน (*Lucius Tarquin Lucius Tarquin I l'Ancien*, ๖๑๖-๕๗๘ ก่อนคริสตกาล)³ ก็ได้พยายามปรับปรุงปฏิทินกันอีกครั้งโดยให้มีระยะเวลายาวขึ้น

¹ H. BENICHO. (1992). น. 91.

² A. LIBRO. (1999). น. 200-201.

³ Tarquin (หรือชายจากแคว้นทาร์ควินเนีย - *Tarquinius* - ซึ่งเป็นเมืองเพื่อนบ้านของกรุงโรม) หรือนามเต็มก็คือ *Lucius Tarquinius Priscus* (๖๕๖-๕๗๘ ก่อนคริสต์ศักราช) เป็นกษัตริย์ชาวอิทรัสกันซึ่งได้รับเลือกให้เข้ามาปกครองกรุงโรม ตั้งแต่บัดนั้นชาวโรมันจึงได้รับอิทธิพลทางอารยธรรมจากชาวอิทรัสกันในหลายด้านด้วยกัน

อีกเพื่อให้ตรงกับกำหนดของฤดูการหรือระยะเวลาการโคจรของโลกรอบดวงอาทิตย์ มีการเติมเดือนซึ่งมี ๒๒ (หรือ ๒๓ วัน) เข้าไปอีกหนึ่งเดือนโดยแทรกไว้ระหว่างวันที่ ๒๔ และ ๒๕ ของเดือน *fabruarius* เดือนที่แทรกเข้ามานี้มีชื่อว่า *marcedonius* หรือเดือนของทหารรับจ้าง เพราะเป็นเดือนที่ต้องจ่ายเบี้ยหวัดตอบแทนพวกทหารรับจ้าง เมื่อเพิ่มวันเข้ามาอีกดังนี้ ทำให้หนึ่งปีมีจำนวนวันมากเกินไป

ในเมื่อเวลาถือเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์โดยมีสวรรค์เบื้องบนเป็นผู้ลิขิตบัญชาให้เป็นไป ผู้ปกครองของชาวโรมันหรือที่เรียกว่า *Pontifex* (*le Grand Pontife*) ซึ่งมีหน้าที่ดูแลพิธีกรรมสำคัญต่าง ๆ จึงเข้ากุมอำนาจและถือสิทธิ์ขาดในการกำหนดระยะเวลา ตำแหน่งนี้เริ่มขึ้นตั้งแต่สมัยของนูมา ปอมพิลิอุสซึ่งเป็นกษัตริย์ผู้เคร่งศาสนาอย่างมาก บ่อยครั้งการกำหนดเวลาเป็นไปตามความพอใจไม่เป็นระบบระเบียบอย่างที่ควรจะเป็น มักกำหนดช่วงเวลาให้ยาวนานมากน้อยตามความต้องการหรือให้สอดคล้องกับผลประโยชน์ของตน ส่วนใหญ่แล้วมักให้เดือนที่แทรกเข้ามามีระยะเวลานานขึ้นเพื่อเป็นการยืดเวลาของการครองอำนาจของญาติสนิทมิตรสหายของตน แต่บางครั้งก็กลับกำหนดให้มีระยะเวลาหดสั้นลงเพื่อกำจัดศัตรูให้พ้นจากตำแหน่งหน้าที่ในเร็ววันและผลักดันให้คนในฝ่ายของตนเข้ามาแทนที่¹ ในที่สุดการกระทำตามอำเภอใจโดยไร้หลักเกณฑ์ถาวรสร้างความสับสนและความวุ่นวายอย่างยิ่ง เวลาตามปฏิทินและฤดูกาลผิดเพี้ยนไปจากความเป็นจริงอย่างมากจนบางครั้งชาวกรุงโรมจัดงานสมโภชเทศกาลฤดูหนาวท่ามกลางอากาศ

ร้อนอบอ้าวของช่วงคิมหันตฤดู ปฏิทินไม่ได้ทำหน้าที่อย่างซื่อสัตย์เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมอย่าง ที่ควรจะเป็น แต่กลับกลายเป็นเครื่องมือหาผลประโยชน์ของคนบางกลุ่มเท่านั้น

ปฏิทินจูเลียส

เพื่อเป็นการเยียวยาความไม่ลงรอยกันระหว่างปฏิทินและการหมุนเวียนของฤดูกาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อขจัดอำนาจลึกลับของเหล่าเทวดา ผู้มีสิทธิ์ขาดในการกำหนดระยะเวลาเพื่อปกป้องผลประโยชน์ส่วนตัวโดยแอบอ้างความประสงค์ของเหล่าเทพเจ้า จูเลียสซีซาร์สั่งให้ทำการปฏิรูปปฏิทินครั้งใหญ่โดยมีที่ปรึกษาเป็นนักดาราศาสตร์ชาวอียิปต์เชื้อสายโรมันผู้หนึ่งนามว่า *Sosigenes* (*Sosigène* ในภาษาฝรั่งเศส) ซึ่งได้นำปฏิทินแบบสุริยคติเข้ามาใช้แทนปฏิทินแบบจันทรคติ ความจริงแล้วปฏิทินทั้งสองแบบเป็นเพียงมุมมองที่แตกต่างกันเท่านั้น ปฏิทินแบบจันทรคติสร้างขึ้นโดยอาศัยเดือนเป็นฐาน หมายถึงต้องนำสิบสองมาคูณเพื่อให้ได้ระยะเวลาหนึ่งปี ส่วนปฏิทินแบบสุริยคติดีลักษณะตรงกันข้ามสร้างขึ้นโดยอาศัยปีเป็นฐาน ดังนั้นต้องนำสิบสองมาหารเพื่อให้ได้เดือน

ปฏิทินฉบับใหม่นี้ได้ชื่อว่า “ปฏิทินจูเลียน” (*calendrier julien*) ซึ่งกำหนดให้ใช้เดือนที่มี ๓๐ และ ๓๑ วัน สลับเปลี่ยนกันไปโดยเริ่มให้เดือน *martius* (มีนาคม) ซึ่งเป็นเดือนเริ่มต้นของปีมี ๓๑ วันเป็นเดือนแรก และเดือน *aprilis* (เมษายน) ซึ่งเป็นเดือนที่สองมี ๓๐ วัน และสลับเวียนเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ² จนถึงเดือน *fabruarius* (กุมภาพันธ์) ซึ่งเป็นเดือนสุดท้ายของปีและเป็นเดือนพิเศษโดย

¹ P. COUDERC. (1986). น. 73.

² martius 31, aprilis 30, maius 31, junius 30, quintilis 31, sextilis 30, september 31, october 30, november 31, december 30, januaris 31, february 29–30 ต่อมาในสมัยของออกุสตุสจะมีการปรับเปลี่ยนจำนวนวันในบางเดือนใหม่อีกครั้ง

ให้มีเพียง ๒๙ วัน และจะมีเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งวันเป็น ๓๐ วันในปีอธิกสุรทิน จากการคำนวณในครั้งนั้นหนึ่งปีมีจำนวนวันจริงเฉลี่ย ๓๖๕ วันกับอีกเศษหนึ่งส่วนสี่¹ แต่การที่จะแบ่งวันออกเป็นสี่ส่วนเพื่อเริ่มวันใหม่หรือปีใหม่นั้นไม่อาจทำได้ เพราะจะทำให้เกิดปัญหายุ่งยากและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น จึงได้หาวิธีแก้ไขโดยจับมารวมยอดรวมกันไว้เป็นหนึ่งวันสำหรับเติมในทุก ๆ สี่ปี โดยให้มี ๓๖๕ วันติดต่อกันเป็นเวลาสามปี และปีที่สี่ให้มี ๓๖๖ วัน ปฏิทินใหม่นี้ประกาศใช้อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๑ มกราคม ปีที่ ๔๕ ก่อนคริสต์ศักราช หรือปีที่ ๗๐๘ ของการก่อตั้งกรุงโรม²

ปีที่ทำการปฏิรูปรูปนี้ นับเป็นปีที่มีระยะเวลายาวนานที่สุดในประวัติศาสตร์ การที่จะปรับเร่งระยะเวลาในปฏิทินให้ทันการหมุนเวียนของฤดูกาลอีกครั้ง จูเลียสซีซาร์จำเป็นต้องเพิ่มเดือนที่มี ๓๓ วัน และ ๓๔ วัน อีกอย่างละหนึ่งเดือนเข้าไประหว่างเดือนพฤศจิกายนและเดือนธันวาคม รวมทั้งยังต้องเก็บเดือน *mercedonius* (๒๓ วัน) ของเก่าเอาไว้ด้วย ดังนั้นปีแห่งการปฏิรูปรูปจึงมีจำนวนวันเพิ่มขึ้นมาอีก ๙๐ วัน รวมทั้งสิ้นแล้วในปีที่ ๔๕ ก่อนคริสต์ศักราชมีระยะเวลายาวนานถึง ๔๕๕ วัน จึงได้รับสมญานามว่าเป็น “ปีแห่งความสับสน” (*année de confusion*)³ อย่างไรก็ดีตามปฏิทินจูเลียนได้ถือกำเนิดขึ้นและเริ่มมีระเบียบมากขึ้นตามลำดับระยะเวลาตามปฏิทินเริ่มสัมพันธ์กับการหมุนเวียนของฤดูกาล ในปีที่ ๗๑๖ แห่งการก่อตั้งกรุงโรม หรือปีที่ ๓๖ ก่อนคริสต์ศักราช มาร์ค แอนโทนี

ได้เสนอต่อสภาสูงให้เปลี่ยนชื่อเดือน *quintilis* หรือเดือนห้ามาเป็นเดือน *julius* ซึ่งหมายถึงเดือนของจูเลียส เพื่อเป็นเกียรติแก่จูเลียสซีซาร์ผู้ประกอบคุณานุประโยชน์นานัปการให้แก่ชาติบ้านเมืองและพยายามจัดระบบปฏิทินให้ดียิ่งขึ้น และชื่อเดือน *julius* นี้ได้วิวัฒนาการในการเปล่งเสียงจนกลายมาเป็นเดือน *juillet* ในภาษาฝรั่งเศส และ *July* ในภาษาอังกฤษดังที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน

นอกจากนั้นแล้วจูเลียสซีซาร์ยังได้ปรับเปลี่ยนวันเริ่มต้นปีจากวันที่ ๑ มีนาคม มาเป็นวันที่ ๑ มกราคม ซึ่งใกล้เคียงกับวันที่ดวงอาทิตย์ “มีวิถีการโคจร” ขึ้นท้องฟ้าต่ำสุดในฤดูหนาวหรือที่เรียกกันว่า “เท-มา-ยัน” (*Solstice d'hiver–Winter Solstice*) ดวงอาทิตย์มีเส้นทางโคจรบนท้องฟ้าอยู่ที่จุดทางใต้สุดในฤดูหนาว ทำให้มีระยะเวลาในช่วงกลางคืนยาวนานกว่ากลางวัน⁴ หลังจากนั้นดวงอาทิตย์จะค่อย ๆ โคจรสูงขึ้นและกลางวันเริ่มยาวขึ้นอีกครั้งเพื่อขจัดความมืดของฤดูหนาวที่ละน้อย จนมาถึงจุดสูงสุดทางเหนือในฤดูร้อนที่เรียกกันว่า “ครีษมายัน” (*Solstice d'été–Summer Solstice*) กลางวันจะยาวนานกว่ากลางคืน⁵ ด้วยเหตุนี้เองการเริ่มต้นของปีใหม่จึงสอดคล้องกับการโคจรขึ้นของดวงตะวัน แต่นั่นไม่ใช่เหตุผลที่แท้จริงของการเปลี่ยนแปลง หากเป็นเรื่องของความบังเอิญเท่านั้น จูเลียสซีซาร์ประสงค์ให้วันเริ่มต้นของปีตรงกับ การเข้ารับตำแหน่งกงสุล เขายังได้ยกเลิกการใช้ชื่อของกงสุลเป็นศักราชและหันมาใช้ปีก่อตั้งกรุงโรมเป็นหลักหรือโรมศักราช (*ab urbe condita* หรือ

¹ เป็นระยะเวลาที่มากกว่าความเป็นจริงไปเล็กน้อย ก่อนหน้านั้นราวหนึ่งศตวรรษเคยมีนักดาราศาสตร์ชาวกรีกอีกผู้หนึ่งนามว่า Hipparque เคยคำนวณเอาไว้ได้ใกล้เคียงกับความจริงมากกว่า หนึ่งปีมีระยะเวลา ๓๖๕ วัน ๕ ชั่วโมง ๕๕ นาที (ระยะเวลาจริงแล้วคือ ๓๖๕ วัน ๕ ชั่วโมง ๔๙ นาทีโดยประมาณ

² H. BENICHO. (1992). น. 18.

³ P. COUDERC. (1986). น. 27

⁴ วันที่ ๒๑ ธันวาคม กลางวันมีระยะเวลาเพียง ๘ ชั่วโมง ๑๑ นาที ส่วนกลางคืนยาวนานถึง ๑๕ ชั่วโมง ๔๙ นาที

⁵ ระยะเวลาช่วงนี้ กลางวันยาวนานถึง ๑๖ ชั่วโมง ๘ นาที ส่วนกลางคืนสั้นเหลือเพียง ๗ ชั่วโมง ๕๒ นาที

ab urbe condita– *A.U.C.* หรือปีที่ ๗๕๓ ก่อนคริสต์ศักราช) และมีการเปลี่ยนแปลงอีกในภายหลังโดยหันมาใช้ปีคริสต์ศักราชแทนเมื่ออาณาจักรโรมันรับเอาศาสนาคริสต์เข้ามาเป็นศาสนาประจำชาติ

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเดือนเริ่มต้นของปี แต่กลับไม่ได้ปรับเปลี่ยนชื่อเดือนใหม่ให้เหมาะสมทำให้เกิดการลักลั่นระหว่างชื่อเดือนและลำดับที่ปรับเปลี่ยนใหม่ ฉะนั้น เดือน *sextilis*, *september*, *ocotober*, *november*, *december* ซึ่งหมายถึงเดือนหก เดือนเจ็ด เดือนแปด เดือนเก้า เดือนสิบ จึงไม่ตรงกับลำดับใหม่ แต่ดูเหมือนว่าความสับสนนี้ไม่ได้ทำให้ใครรู้สึกเดือดร้อนหรือยุ่งยากแต่ประการใด อาจเป็นเพราะว่าได้ลืมเลือนความหมายที่แท้จริงของชื่อเดือนไปทั้งหมดแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบัน

ในช่วงแรกหลังการปฏิรูปปฏิทินนั้นนักบวชผู้มีหน้าที่รับผิดชอบเข้าใจผิดและนำหลักการไปปรับใช้ไม่ถูกต้องนักโดยให้มีปีอธิกสุรทินทุก ๆ สามปีแทนที่จะเป็นทุก ๆ สี่ปี ในระยะเวลา ๓๖ ปี ปรากฏว่ามีปีอธิกสุรทินรวมถึง ๑๒ ปีแทนที่จะมีเพียง ๙ ปี ออกุสตุสซีซาร์ (*Auguste* ในภาษาฝรั่งเศส) ต้องเข้ามาจัดความสมดุลใหม่อีกครั้ง มีบัญชาให้ดเพิ่มปีอธิกสุรทินติดต่อกันเป็นเวลา ๑๒ ปี เพื่อให้ปฏิทินของจูเลียสตรงกับความเป็นจริง ในปีที่ ๘ ก่อนคริสต์ศักราช (หรือปีที่ ๗๕๖ แห่งการก่อตั้งกรุงโรม) สภาโรมันแสดงความขอบคุณและเพื่อเป็นเกียรติแก่จักรพรรดิผู้ยิ่งใหญ่ขนานนามเดือน *sextilis* หรือเดือนหก (ซึ่งกลายเป็นเดือนแปดหลังการปฏิรูป) ว่า *augustus* ซึ่งได้วิวัฒนาการจนกลายเป็นเดือน *août* ในภาษาฝรั่งเศส หรือ *August* ในภาษาอังกฤษซึ่งยังคงรักษาชื่อไว้ได้ใกล้เคียงของเดิมมากกว่า การเปลี่ยนแปลงชื่อเดือนในครั้งนี้ยังทำให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลงจำนวนวันในแต่ละเดือนอีกด้วย แต่เดิมนั้นเดือน *sextilis* มีจำนวนวันเพียง ๓๐ วัน ชาวโรมันไม่สามารถชี้ขาดได้ว่าใครยิ่งใหญ่เหนือใครระหว่างจูเลียสซีซาร์และออกุสตุสซีซาร์ เพื่อไม่ให้เป็นการน้อยหน้าหรือด้อยไปกว่ากันและเพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงเลขคู่ซึ่งชาวโรมันถือว่าไม่เป็นมงคลอีกประการหนึ่ง สภาโรมันกำหนดให้เดือนของออกุสตุสซีซาร์มีจำนวนวัน ๓๑ วันเท่าเทียมกับเดือนของจูเลียสซีซาร์โดยดึงเอาวันจากเดือนกุมภาพันธ์เข้ามาเสริมอีกหนึ่งวัน นับแต่บัดนั้นเป็นต้นมาเดือนกุมภาพันธ์จึงมีจำนวนวันเหลืออยู่เพียง ๒๘ วันหรือมี ๒๙ วันในปีอธิกสุรทิน โดยปกติแล้วเดือนที่มี ๓๐ วันอยู่สลับกับเดือนที่มี ๓๑ วัน เมื่อเดือน *augustus* (สิงหาคม) มี ๓๑ วัน ทำให้ต้องปรับเปลี่ยนจำนวนวันในแต่ละเดือนใหม่อีกครั้งและได้ลดจำนวนวันในเดือน *september* (กันยายน) ให้เหลือ ๓๐ วันเพื่อไม่ให้เดือนที่มี ๓๑ วันอยู่ติดต่อกันถึงสามเดือน พร้อมกับนำไปใส่ไว้ในเดือน *october* (ตุลาคม) แทน ในทำนองเดียวกันก็นำวันที่ ๓๑ ของเดือน *november* (พฤศจิกายน) ไปใส่ไว้ในเดือน *december* (ธันวาคม) แทน ด้วยเหตุนี้เอง ทำให้เดือนกรกฎาคมและเดือนสิงหาคมเป็นเพียงสองเดือนที่มี ๓๑ วันต่อเนื่องกัน (ถ้าไม่นับการต่อเนื่องของเดือนธันวาคมและเดือนมกราคมซึ่งเป็นการต่อเนื่องคนละปี)

หลังจากเดือน *augustus* ชาวโรมันก็หมดสิ้นจินตนาการ ไม่รู้ว่าจะสรรหาเทพเจ้าองค์ไหนมาประจำแต่ละเดือน และไม่มีซีซาร์หรือจักรพรรดิพระองค์ใดยิ่งใหญ่หรือประกอบคุณานุประโยชน์ใหญ่หลวงให้กับชาติบ้านเมืองมากพอจนได้รับเกียรติให้นำนามมาตั้งเป็นชื่อเดือน ความจริงแล้วมีจักรพรรดิบางพระองค์เคยทะเยอทะยานอยากยิ่งใหญ่เทียบจักรพรรดิออกุสตุส แต่ก็ทำไม่สำเร็จ เพราะมิได้ประพฤติตนให้เป็นที่รักใคร่ของประชาชน

ปฏิทินของจูเลียสซีซาร์แพร่หลายไปทั่วทั้งทวีปยุโรปพร้อมกับการขยายอำนาจทางการทหารและการเมืองการปกครอง คริสต์ศาสนจักรรับเอาปฏิทินฉบับปรับปรุงใหม่นี้เข้าไปใช้อย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. ๓๒๕ ถึงแม้ว่ายังคงรักษาโครงสร้างโดยรวมเอาไว้เช่นเดิม แต่ก็ได้ปรับเปลี่ยนส่วนที่เกี่ยวกับเทศกาลต่าง ๆ บ้างเล็กน้อยหลังจากต้องใช้ความพยายามอย่างใหญ่หลวงในการปรับเปลี่ยนหลาย ๆ ส่วนด้วยกัน แต่ต้องประสบกับอุปสรรคอย่างมาก เนื่องจากชาวบ้านยังคงเคยชินกับความเชื่อแบบดั้งเดิมอยู่มาก อย่างไรก็ตาม พิธีกรรมบวงสรวงเหล่าเทพเจ้านอกรีตเปลี่ยนมาเป็นเทศกาลตามความเชื่อของศาสนาคริสต์โดยหันมาประกอบพิธีสักการะนักษฎที่สำคัญ ๆ แทน

ปฏิทินเกรกอรี

ในปีที่ ๔๕ ก่อนคริสต์ศักราช จูเลียสซีซาร์ทำการปฏิรูปปฏิทินครั้งใหญ่โดยยึดเอาเส้นทางการโคจรของดวงอาทิตย์เป็นหลักเพียงอย่างเดียวเท่านั้น¹ ดังนั้นจึงถือเป็นปฏิทินทางสุริยคติ เดือนที่มี ๓๐ วัน และ ๓๑ วัน วางสลับกัน มีเพียงเดือนกุมภาพันธ์เท่านั้นที่มี ๒๙ วัน การคำนวณเป็นไปอย่างที่เราจะเรียกได้ว่าสมบูรณ์แบบทีเดียว กล่าวคือระยะหนึ่งปีจะมีจำนวนวันรวมทั้งสิ้น ๓๖๕ วัน และทุก ๆ สี่ปีจะเติมวันพิเศษเข้าไปอีกหนึ่งวัน คิดโดยเฉลี่ยแล้วหนึ่งปีประกอบด้วยจำนวนวันทั้งสิ้น ๓๖๕.๒๕ วัน วันพิเศษที่เติมเข้ามานี้ไม่ได้ใส่ไว้ท้ายเดือนกุมภาพันธ์เหมือนอย่างที่คนทั่วไปเข้าใจกันในปัจจุบัน ชาวโรมันสอดแทรกวันพิเศษนี้

เอาไว้ระหว่างวันที่ ๒๔ และ ๒๕ ของเดือนที่สั้นที่สุดหรือเดือนกุมภาพันธ์ อาจเรียกได้ว่าเป็นการซ้ำวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ และจะเป็นวันที่หกก่อนหน้าเดือนมีนาคม (*Sextus ante calendas martii*) เมื่อเติมวันเข้ามาดังนั้นก็จึงถือว่าเป็น *bis sextus* หรือวันที่หกครั้งที่สอง (ก่อนเดือนมีนาคม) อันเป็นที่มาของคำว่า *bissextile* และ (*année bissextile*) ในภาษาฝรั่งเศส² ตามหลักแล้วคำคุณศัพท์ *bissextile* ต้องใช้ขยาย *année* เท่านั้น ส่วนวันที่เพิ่มเข้ามาต้องใช้คำว่า *bissextile* แต่คำนี้มักใช้กันน้อยมาก กลับไปใช้กันเป็น *jour bissextile* ซึ่งเป็นการใช้ที่ไม่ถูกต้องตามหลักภาษา³ ในภาษาอังกฤษเรียกปีอธิกสุรทินว่า *bissextile* เหมือนกัน และที่ใช้กันอย่างแพร่หลายอีกคำหนึ่งคือ *leap year* ซึ่งไม่ได้บอกประวัติความเป็นมาแต่อย่างใด เหตุผลที่จูเลียสซีซาร์ไม่ได้ใส่วันพิเศษต่อท้ายเดือนเป็นเพราะว่าไม่ต้องการกระทบกระเทือนความรู้สึกเรื่องการเชื้อโซกลางของชาวโรมัน จึงอาศัยมาตรการค่อนข้างซับซ้อน การซ้ำวันที่ ๒๔ ทำให้เดือนกุมภาพันธ์ยังดูเหมือนว่าคงเลขคือเอาไว้ดังเดิม (๒๙ + ๑ วัน) ทั้ง ๆ ที่มีจำนวนวันจริง ๓๐ วัน ในปีอธิกสุรทิน (ในยุคของจูเลียสซีซาร์ เดือนกุมภาพันธ์ยังมีจำนวนวัน ๒๙–๓๐ วัน) ต่อมาในสมัยของจักรพรรดิออกุสตุสเดือนนี้จึงเหลือ ๒๘ วัน (๒๙ วันในปีอธิกสุรทิน)

แม้ว่าปฏิทินผ่านการปรับปรุงตัดแปลงในสมัยของจูเลียสซีซาร์เพื่อให้เหมาะสมกับการหมุนเวียนของฤดูกาลมาแล้วก็ตาม แต่ยังคงคลาดเคลื่อนจากความจริงอยู่บ้างเหมือนกัน ระยะเวลาในหนึ่งปียังมีเวลาเกินไปประมาณ ๐.๐๐๗๘๘ วัน

¹ การใช้คำว่า “เส้นทางการโคจรของดวงอาทิตย์” นั้นเป็นเพราะยึดโลกเป็นหลักหนึ่งอยู่กับที่ และดวงอาทิตย์เคลื่อนโคจรไปรอบ ๆ ในสมัยก่อนเชื่อกันว่าโลกเป็นศูนย์กลางของจักรวาลและดวงอาทิตย์เป็นดาวบริวารดวงหนึ่งของโลก

² P. COUDERC. (1986). น. 26-27.

³ Ibid.

หรือ ๑๑ นาที ๑๔ วินาที¹ ข้อผิดพลาดในรายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ อาจแทบสังเกตเห็นได้ไม่ชัดเจนในช่วงเวลาสั้น ๆ แต่เมื่อวันเวลาผ่านไปสี่ศตวรรษหรือสี่ร้อยปี กลับกลายเป็นว่าเวลาในปฏิทินเร็วกว่าฤดูกาลจริงไปถึงสามวัน คริสต์ศาสนจักรแห่งโรมันได้สังเกตเห็นว่าหากยังคงยึดปฏิทินฉบับนี้เป็นหลักต่อไปเรื่อย ๆ โดยไม่ลงมือทำอะไรให้เป็นรูปธรรมขึ้นมาสักอย่าง เทศกาลอีสเตอร์ซึ่งระลึกถึงการฟื้นคืนชีพของพระเยซูและเป็นสัญลักษณ์ของการเกิดใหม่ ต้องเฉลิมฉลองกันกลางฤดูร้อนแทนที่จะเป็นต้นฤดูใบไม้ผลิตามที่เคยกำหนดเอาไว้ในที่ประชุมสงฆ์ เพราะถือว่าเป็นฤดูกาลที่ธรรมชาติทวนกลับมามีชีวิตชีวอีกครั้งหลังจากที่ต้องซบเซาไปเป็นเวลานานหลายเดือนตลอดช่วงฤดูหนาว อย่างไรก็ตามยังมิได้มีการแก้ไขหรือปรับเปลี่ยนระยะเวลาที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงให้ถูกต้องเหมาะสมต้องรอจนกระทั่งถึงคริสต์ศักราชที่สิบห้า จึงได้มีการผลักดันให้หาหนทางแก้ไข แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จดังหวัง สืบมาจนกระทั่งถึงสมัยของพระสันตะปาปาเกรกอรีที่สิบสาม (*Gregory XIII* หรือ *Grégoire XIII*) จึงได้เห็นเป็นรูปธรรมสัมฤทธิ์ผล

ในปี ค.ศ. ๑๕๘๒ วสันตวิษุวัต (*Equinoxe de printemps*)² หรือวันที่ระยะเวลากลางวันและกลางคืนเท่ากัน (จุดราตรีเสมอภาค) ในฤดูใบไม้ผลิ ตรงกันวันที่ ๑๑ มีนาคม หมายความว่าเร็วกว่าที่เคยกำหนดแต่ดั้งเดิมนานถึงสิบวันด้วยกัน เพราะเคยกำหนดไว้วันที่ ๒๑ มีนาคม ผู้นำศาสนจักร

ในขณะนั้นใช้วิธีการแก้ปัญหารวบรัดแบบง่าย ๆ โดยให้ตัดวันในปีนั้นทิ้งเสียสิบวัน ปรับเปลี่ยนจากวันพฤหัสบดีที่ ๔ ตุลาคม ให้กลายเป็นวันศุกร์ที่ ๑๕ ตุลาคม ฉะนั้นระยะเวลาของปีที่มีการปรับเปลี่ยนนี้จึงมีจำนวนวันทั้งสิ้นเพียง ๓๕๕ วันเท่านั้น และในปีถัดมา วันที่ ๒๑ มีนาคมก็ได้กลับมาตรงกับวสันตวิษุวัตอีกครั้ง และเพื่อเป็นการแก้ไขข้อผิดพลาดที่จะเกิดขึ้นอีกในอนาคตข้างหน้า จึงได้ออกมาตรการง่าย ๆ คือให้คงปีอธิกสุรทินทุกสี่ปีตามปกติ แต่ทุกหนึ่งร้อยปีหรือในศตวรรษที่ลงท้ายด้วยเลขศูนย์สองตัวนั้นไม่ให้ถือเป็นปีอธิกสุรทิน ยกเว้นถ้าปีนั้นมีเลขสองตัวแรกหารด้วยสี่ลงตัวก็ยังคงให้ถือว่าเป็นปีอธิกสุรทิน ดังนั้น ปี ค.ศ. ๑๙๐๐ ไม่ถือว่าเป็นปีอธิกสุรทิน เพราะไม่สามารถเอาสี่หารสิบเก้าได้ลงตัว ในขณะที่เดือนกุมภาพันธ์ของปี ค.ศ. ๒๐๐๐ มี ๒๙ วัน แต่ปี ค.ศ. ๒๑๐๐, ๒๒๐๐, ๒๓๐๐ จะไม่ถือเป็นปีอธิกสุรทิน เป็นต้น วิธีการแบบนี้ทำให้สามารถตัดช่วงเวลาสามวันที่เกินมาในทุก ๆ สี่ศตวรรษลงได้ และปีอธิกสุรทินในช่วงสี่ร้อยปีครั้งต่อไปจะเกิดในปี ค.ศ. ๒๔๐๐, ๒๘๐๐, ๓๒๐๐, เป็นต้น

หลังจากที่วันปีใหม่ต้องเลื่อนไปเลื่อนมาอยู่หลายครั้งระหว่างวันที่ ๑ กับวันที่ ๒๕ มีนาคม บางครั้งยังย้ายไปอยู่ในวันอีสเตอร์รวมถึงวันคริสต์มาสหลายครั้งหลายครา ในปี ค.ศ. ๑๕๖๔ พระเจ้าชาร์ลที่เก้าแห่งฝรั่งเศสซึ่งขณะนั้นมีพระชนมายุเพียงสิบสี่ชันษาได้ทรงกำหนดให้วันที่ ๑ มกราคม เป็นวันขึ้นปีใหม่ของประเทศฝรั่งเศส (เมื่อวันที่ ๙ สิงหาคม ตามกฎบัตรแห่งรูซียง

¹ Ibid.

² วิษุวัต (*Equinoxe*) คือวันที่มีจุดราตรีเสมอภาค กล่าวอีกนัยหนึ่งคือกลางวันและกลางคืนมีระยะเวลาเท่ากัน เพราะดวงอาทิตย์อยู่ตรงกับเส้นศูนย์สูตร เมื่อถึงเวลาที่เที่ยงวัน ดวงอาทิตย์จะอยู่ตรงเหนือศีรษะพอดี ทำให้ไม่ปรากฏเงาทอดยาว ในหนึ่งปีจะมีปรากฏการณ์ธรรมชาติเช่นนี้เพียงสองวันเท่านั้น ในฤดูใบไม้ผลิเรียกว่า “วสันตวิษุวัต” (*équinexe de printemps – vernal equinox*) และในฤดูใบไม้ร่วงเรียกว่า “ศารทวิษุวัต” (*équinexe d’automne – autumnal equinox*)

–*Edit de Roussilon*) และพระสันตะปาปาเกรกอรีที่สิบสามทรงเห็นชอบและโปรดให้นำความคิดนี้มาใช้ไว้ในกาปฏิรูปด้วย¹

ปีเริ่มต้นของปฏิทินให้ถือเอาปีคริสต์สมภพเป็นหลักหรือนับเป็นปีคริสต์ศตวรรษที่ ๑ ประเทศฝรั่งเศสรับเข้ามาใช้ในสมัยของพระเจ้าชาร์เลอมาญ ซึ่งทรงประกาศว่าพระองค์ขึ้นครองราชสมบัติในปีคริสต์ศักราชที่ ๘๐๐ ก่อนหน้านั้นประมาณสามศตวรรษหรือในปี ค.ศ. ๕๒๕ มีพระรูปหนึ่งนามว่า *Dyonisius Exiguus* หรือภาษาฝรั่งเศสเรียกเป็น *Denys le Petit* ได้รับหน้าที่ให้เป็นผู้คำนวณหาวันเริ่มต้นคริสต์ศักราช ถึงแม้ว่าได้ทุ่มเทเวลาศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลอยู่นานก็ตาม แต่ยังคงมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้น วิทยาการสมัยใหม่ช่วยให้ความกระจ่างและทำให้รู้ว่าพระเยซูคริสต์สมภพหลังการประกาศกฤษฎีกาว่าด้วยการสำรวจสำมะโนประชากรของชาวโรมันในปี ๗๔๗ ตามศักราชโรมัน และก่อนหน้าการสิ้นพระชนม์ของกษัตริย์เฮรอดในปี ๗๕๐ ตามศักราชแบบเดียวกัน แท้จริงแล้วพระคริสต์ควรมิอายุได้ห้าหรือเจ็ดขวบแล้วเมื่อเริ่มต้นศตวรรษที่ใช้ชื่อตามพระนามของพระองค์ นอกจากนั้นแล้ว แทนที่จะเริ่มต้นนับตั้งแต่ปีคริสต์ศักราชที่ศูนย์ เป็นต้นไป กลับกลายเป็นว่าเริ่มต้นนับเป็นคริสต์ศักราชที่หนึ่งทันที จึงเป็นสาเหตุทำให้เกิดการคำนวณผิดพลาดในบางครั้งถ้าหากยึดหลักการบวกเลขตามวิชาคณิตศาสตร์โดยมิได้เฉลียวใจ ปีที่นำหน้าคริสต์ศักราชจะเป็นปีที่หนึ่งก่อนคริสต์ศักราชหรือปีที่ -๑ ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าจาก -๑ แล้วกระโดดข้ามเป็น ๑ แทนที่โดยไม่มีปีที่ ๐ ชั้นกลางเหมือนอย่างในการคำนวณปกติ เพื่อมิใช้ตกหลุมพรางในข้อนี้ นักดาราศาสตร์จะเริ่มต้นนับจากศูนย์ สองปีก่อนคริสต์ศักราชเป็นปีที่ -๑ สามปีก่อนหน้าถือเป็น

ปีที่ -๒ ฯลฯ ส่วนนักประวัติศาสตร์ถือเอาปีคริสต์ศักราชที่ 1 เป็นเกณฑ์ในการนับ บางครั้งทำให้เกิดการผิดพลาดในการคำนวณหาเวลา เพราะลืมไปว่าคริสต์ศักราชไม่ได้เริ่มนับจากศูนย์และจะบวกเลขแบบธรรมดาไม่ได้ อย่างไรก็ตาม ข้อผิดพลาดเช่นนี้ก็มิได้ร้ายแรงนัก อาจคลาดเคลื่อนไปเพียงหนึ่งปีเท่านั้น²

การหันมาใช้ปฏิทินซึ่งพระสันตะปาปาเกรกอรีที่สิบสามปฏิรูปขึ้นใหม่ (*calendrier grégorien* หรือ *nouveau calendrier* ซึ่งตรงข้ามกับ *calendrier julien* หรือ *vieux calendrier*) เป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป กลุ่มประเทศที่นับถือนิกายโรมันคาทอลิกไม่ค่อยมีปัญหาการต่อต้านเท่าใดนัก เพราะยอมรับในอำนาจและบทบาทผู้นำทางศาสนาขององค์สันตะปาปาอยู่แล้ว ประเทศสเปนและประเทศโปรตุเกสรับเข้าไปใช้พร้อมกับประเทศอิตาลี พระเจ้าเฮนรีที่สามแห่งฝรั่งเศสทรงยอมเดือนวันในเดือนธันวาคมทั้งในปีเดียวกันนั่นเอง (ค.ศ. 1582) จากวันที่ ๙ แทนที่จะตามติดมาด้วยวันที่ ๑๐ ฉะนั้นปกติ วันรุ่งขึ้นกลับกลายเป็นวันที่ ๒๐ แทนที่ ดังนั้นจึงไม่มีเหตุการณ์ใดบันทึกไว้ในหน้าประวัติศาสตร์ระหว่างช่วงเวลาที่หายไปนี้ ในประเทศเนเธอร์แลนด์ รุ่งขึ้นของวันที่ ๑๔ ธันวาคม ค.ศ. ๑๕๘๒ กลายมาเป็นวันคริสต์มาส ประเทศออสเตรเลีย รวมทั้งสวีเดนและโปแลนด์ รับเข้าไปใช้ในปี ค.ศ. ๑๕๘๔ ประเทศฮังการียอมรับในปี ค.ศ. ๑๕๘๗ แต่ประเทศที่นับถือนิกายโปรเตสแตนต์ค่อนข้างจะประสบกับปัญหามากสักหน่อย ถึงแม้จะล่าช้ากว่าประเทศอื่น ๆ แต่ในท้ายที่สุดแล้วก็ต้องกล้ากลืนฝืนความรู้สึกยอมรับเข้าไปใช้อย่างไม่มีทางเลือกเป็นอันได้อีก “พวกโปรเตสแตนต์ยินยอมที่จะไม่ลงรอยกับพระอาทิตย์

¹ H. BENICHO. (1992). น. 98.

² H. BENICHO. (1992). น. 98. และ J.-M. PELT. (1988). น. 14.

มากกว่าที่จะหันไปร่วมสังฆกรรมกับองค์สันตะปาปา”¹ ซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนาของฝ่ายตรงข้าม ประเทศเยอรมันรับเอาปฏิทินเกรกอเรียนเข้าไปใช้ในปี ค.ศ. ๑๗๐๐ ประเทศอังกฤษและอาณานิคมยกเลิกปฏิทินจูเลียนและหันมาใช้ปฏิทินใหม่ในปี ค.ศ. ๑๗๕๒ จากวันที่ ๒ กันยายนรุ่งขึ้นกลายเป็นวันที่ ๑๔ กันยายน ต้องตัดวันทิ้งถึง ๑๑ วันด้วยกัน ในปี ค.ศ. ๑๖๐๐ ปฏิทินทั้งของเก่าและของใหม่ถือเป็นปiousศักราชด้วยกันทั้งคู่ แต่ในปี ค.ศ. ๑๗๐๐ ปฏิทินเก่าหรือปฏิทินจูเลียนยังถือเป็นปiousศักราช แต่ตามปฏิทินใหม่ ๑๗ ทหารด้วย ๔ ไม่ลงตัว ฉะนั้นจึงไม่ถือเป็นปiousศักราช ด้วยเหตุนี้เองปฏิทินเก่าจึงมีจำนวนวันเกินไป ๑๑ วัน เมื่อเทียบกับปฏิทินใหม่ นอกจากนั้นแล้วประเทศอังกฤษยังได้อาศัยช่วงเวลาเดียวกันนี้ปรับเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่จากของเก่าซึ่งเคยกำหนดเอาไว้ในวันที่ ๒๕ มีนาคมให้เลื่อนขึ้นมาเป็นวันที่ ๑ มกราคม การเปลี่ยนแปลงแบบกะทันหันครั้งนี้สร้างความสับสนอลหม่านและทำให้กรุงลอนดอนเกิดการจลาจลครั้งใหญ่ ชาวอังกฤษออกมาเรียกร้องให้คืนวันที่ขาดหายไปกลับมา ลูกจ้างต้องการให้นายจ้างจ่ายค่าตอบแทนเต็มเดือน ส่วนนายจ้างไม่ยอมเสียเงินค่าจ้างให้ลูกจ้างซึ่งไม่ได้ทำงาน หากมีคนถามว่าประเทศอังกฤษมีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นระหว่างวันที่ ๓-๑๓ กันยายน ค.ศ. ๑๗๕๒ คำตอบก็คือไม่มีเหตุการณ์ใดเลย เพราะไม่มีชาวอังกฤษคนใดเคยมีชีวิตรอยู่ระหว่างช่วงเวลาดังกล่าว ประเทศเดนมาร์กและสวีเดนก็เปลี่ยนแปลงพร้อมกับประเทศอังกฤษ²

ฝ่ายนิกายออร์ทอดอกซ์ยอมรับปฏิทินใหม่ช้ากว่าพวกโปรเตสแตนต์ ประเทศรัสเซียรับเข้าไปใช้ในปี ค.ศ. ๑๙๑๘ หลังจากที่เกิดการปฏิวัติครั้งใหญ่ อย่างไรก็ตาม ระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๒๘ ถึงปี ค.ศ. ๑๙๔๐ สหภาพโซเวียตได้หันไปใช้ปฏิทินของตนเองเพื่อขจัดอิทธิพลของศาสนาคริสต์ให้พ้นวิธีการเมืองระบอบคอมมิวนิสต์โดยให้แต่ละเดือนมี ๖ สัปดาห์ แต่ละสัปดาห์มีอยู่เพียง ๕ วัน ชาวบ้านทำงานสี่วันและหยุดพักหนึ่งวัน บางเดือนจะมีวันเพิ่มเข้ามาอีกหนึ่งวัน แต่ละวันจะใช้หมายเลขอย่างเดียวโดยไม่มีชื่อพิเศษกำกับ แต่เดือนยังคงยึดหลักตามปฏิทินสากล ในปี ค.ศ. ๑๙๔๐ สหภาพโซเวียตก็หันกลับมาใช้ปฏิทินเกรกอริตามเดิม³ สำหรับประเทศกรีซรับเข้าไปใช้ในปี ค.ศ. ๑๙๒๓ ประเทศตุรกีในปี ค.ศ. ๑๙๒๔ (วันที่ ๓๑ กันยายน ๑๙๒๓ กลายเป็นวันที่ ๑๔ ตุลาคม ในวันรุ่งขึ้น) กระนั้นก็ตามออร์ทอดอกซ์ซึ่งตกตะวันออกก็ยังคงคำนวณวันอีสเตอร์ตามปฏิทินจูเลียน การเฉลิมฉลองวันฟื้นคืนชีพของพระเยซูเจ้าของเหล่าศาสนิกชนยังคงไม่ลงรอยกัน⁴

การปฏิรูปปฏิทินของสันตะปาปาเกรกอรีที่สิบสามนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ อย่างรวมทั้งในเรื่องของคติความเชื่อของชาวบ้านอีกด้วย ดังตัวอย่างในสุภาษิตและความเชื่อของชาวอังกฤษที่เคยกล่าวกันว่า วันที่ ๑๑ มิถุนายน เป็นวันที่ยาวนานที่สุด เพราะก่อนหน้าการปฏิรูป วันนี้เคยตรงกับวันครีษมายันหรือวันที่ดวงอาทิตย์มีวิถีการโคจรอยู่จุดสุดทางเหนือในฤดูร้อน ทำให้เวลากลางวันนานกว่าเวลากลางคืน (*solstice d'été* –

¹ H. BENICHO. (1992). น. 96.

² P. COUDERC. (1986). น. 35.

³ D. BOORSTIN. (1986). น. 17

⁴ Ibid. น. 15.

summer solstice) นอกจากนั้นแล้วสุภาภิตที่เคยกล่าวไว้ว่าวันที่ ๑๓ ธันวาคม ระยะเวลาช่วงกลางวันจะยาวขึ้นอีกเล็กน้อย ต้องมีอันผิดเพี้ยนไป วันนี้กลับมีระยะเวลาหดสั้นลงภายหลังการเปลี่ยนแปลง

การปฏิรูปไม่เพียงแต่ปรับเปลี่ยนหลักลงจำนวนวันในขณะนั้นแต่ยังรวมถึงวันในอดีตซึ่งผ่านมาแล้วอีกด้วย วันเกิดของจอร์จ วอชิงตัน ประธานาธิบดีคนแรกของสหรัฐอเมริกา คือวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๗๕๑ “แบบดั้งเดิม” ต้องย้ายมาฉลองกันวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ และเป็นปี ค.ศ. ๑๗๕๒ ตาม “แบบใหม่” หลังจากที่ตัดวันทิ้งสิบเอ็ดวัน และย้ายวันเริ่มต้นปีจากวันที่ ๒๕ มีนาคม มาเป็นวันที่ ๑ มกราคม¹

ท้ายสุด หลังจากผ่านการปฏิรูปมาหลายต่อหลายครั้ง ข้อบกพร่องยังไม่หมดสิ้นไปเสียทีเดียวนัก มาตรการเหล่านั้นยังไม่สามารถแก้ไขข้อผิดพลาดได้อย่างสมบูรณ์แบบ หนึ่งปีในปฏิทินยังคงมีเวลาเกินเข้ามาอยู่อีกประมาณ ๐.๐๐๐๓ วัน ในปีที่ ๑๐๐๐๐ จะมีเวลายาวนานเกินไปประมาณ ๓ วัน เพราะมิได้มีการคำนึงถึงปรากฏการณ์ที่โลกโคจรช้าลงประมาณ ๐.๖๐ วินาทีในช่วงหนึ่งศตวรรษ อิทธิพลของการเกิดน้ำขึ้นน้ำลงซึ่งก่อให้เกิดแรงเสียดทานกับชั้นบรรยากาศมีผลให้โลกหมุนรอบตัวเองช้าลงเล็กน้อย เมื่อเป็นดังนี้ใน ปี ค.ศ. ๓๐๐๐ จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนปฏิทินใหม่อีกครั้ง โดยต้องตัดวันที่เกินมาทั้งหมดหนึ่งวัน อย่างไรก็ดีตาม คาดกันว่ากว่าจะถึงเวลานั้นหรือก่อนหน้านั้นเล็กน้อย อาจมีการดำเนินการสรรหาวิธีการสมบูรณ์แบบที่สุดมาใช้ได้แล้ว โดยครั้งนี้คงจะต้องเป็นภาระหน้าที่ของหน่วยงานหรือองค์กรนานาชาติ ในปัจจุบันนี้ดูเหมือนว่าศาสนจักรจะหมดอำนาจในการจัดระบบเวลาเสียแล้วปฏิทินสะท้อนให้เห็นถึง

ความต้องการจัดระเบียบซึ่งจำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม ตั้งแต่มนุษย์เริ่มรู้จักนับวันเวลาก็ได้ประดิษฐ์และพัฒนาปฏิทินมากมายนับร้อยแบบอย่าง ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางด้านการติดต่อสื่อสารและการค้าพาณิชย์ทำให้พรมแดนกันขวางความสัมพันธ์ใกล้ชิดมลายหายไป มนุษยชาติทั้งผองจำเป็นต้องมีปฏิทินร่วมหรือเป็นหนึ่งเดียวกันเพื่อประโยชน์และความสะดวกทั้งปวงตามความต้องการและความเป็นไปในสังคมสมัยใหม่

สิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ ภาษาฝรั่งเศสเขียนชื่อวันและเดือนด้วยตัวอักษรเล็กเช่นเดียวกับคำสามัญนามอื่น ๆ หากไม่ได้ขึ้นต้นประโยค ในขณะที่ภาษาอังกฤษจะเขียนขึ้นต้นด้วยอักษรใหญ่เสมอเหมือนคำวิสามัญนามในด้านวัฒนธรรมนั้นตั้งแต่เดือน *septembre* ไล่เรียงไปจนถึงเดือน *avril* ชาวฝรั่งเศสถือว่าเป็นช่วงเวลาเหมาะสมที่สุดในการบริโภคหอยนางรม² การคมนาคมขนส่งในสมัยก่อนยังไม่เจริญก้าวหน้าและรวดเร็วทันใจเท่าในปัจจุบัน ไม่มีเทคโนโลยีห้องเย็นสำหรับช่วยถนอมอาหารระหว่างการขนส่งทำให้ชาวปารีสต้องจำกัดระยะเวลาการรับประทานหอยนางรมซึ่งเน่าเสียง่ายระหว่างเดือนที่มีอักษร *R* สะกดเท่านั้น เนื่องจากตรงกับช่วงที่มีอากาศหนาวเย็น ช่วยถนอมอาหารตามธรรมชาติ ถึงแม้ว่าปัจจุบันการคมนาคมขนส่งและการถนอมอาหารเจริญก้าวหน้าอย่างมากแล้ว ชาวปารีสก็ยังเชื่อและมีพฤติกรรมการบริโภคหอยนางรมเฉกเช่นสมัยก่อน

ส่วนปฏิทินของไทยนั้น แต่ดั้งเดิมเป็นปฏิทินแบบจันทรคติและอาศัยลำดับที่เป็นชื่อเรียกเช่นเดียวกับปฏิทินแรกเริ่มของชาวโรมัน เริ่มต้นด้วยเดือนอ้าย เดือนยี่ ตามลำดับ เมื่อประเทศไทยรับเอา

¹ Ibid. น. 14.

² J.-M. PELT. (1988). น. 19.

ระบบปฏิทินสากลเข้ามาใช้ ก็พยายามปรับเปลี่ยนชื่อเดือนให้เหมาะสมกับเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความเชื่อ ภาษาไทยนำเอาราศีของช่วงเวลาในแต่ละเดือนมาตั้งเป็นชื่อเดือนแทน ถึงแม้จะตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมตะวันตก แต่ก็ยังนับว่าเป็นการปรับเปลี่ยนที่แยบยลอย่างยิ่ง การที่จะให้เรียกชื่อเดือนตามแบบสากลทุกประการนั้น นอกจากจะไม่คุ้นปากที่จะเปล่งเสียงให้ถูกต้องแล้ว คนไทยก็คงไม่ได้เกิดความรู้สึกซาบซึ้งกับเหล่าเทพเจ้าทั้งหลายของชาวโรมัน อย่างเช่น เทพีจูโน เทพมาร์ส หรือเหล่าซึซาร์ของชาวโรมัน อย่างเช่น จูเลียสซึซาร์ หรือออกุสตุสซึซาร์ แม้แต่ชาติตะวันตกที่เป็นเจ้าของอารยธรรมเองก็ยังลืมนอดีตเหล่านี้

จนแทบไม่หลงเหลือ นอกจากนั้นแล้วภาษาไทยยังได้ใช้หน่วยคำลงท้ายที่ช่วยให้สะดวกและง่ายต่อการจดจำว่าเดือนไหนมีจำนวนวันเท่าใด เดือนไหนลงท้ายด้วย “(อา)คม” มีจำนวนวัน ๓๑ วัน อย่างเช่น มกราคม หมายถึงการมาสู่ราศีเมษ และเดือนใดลงท้ายด้วย “(อา)ยน” จะมีจำนวนวัน ๓๐ วัน อย่างเช่น กันยายน หมายถึงมาสู่ราศีกันย์ หน่วยคำลงท้ายทั้งสองมีความหมายเหมือนกันคือ “มาสู่” และจะมีเพียงเดือนกุมภาพันธ์เท่านั้นที่มีหน่วยคำลงท้ายเฉพาะและมีจำนวนวันแตกต่างออกไปคือ ๒๘ วัน หรือ ๒๙ วัน ในขณะที่ภาษาฝรั่งเศสและภาษาอังกฤษไม่มีเครื่องบ่งบอกเหล่านี้ ต้องอาศัยวิธีการนับข้อนิ้วหรือหาวิธีการจดจำแบบอื่นแทน

บรรณานุกรม

- BENICHO, Hélène. (1992). *Fêtes et calendriers, les rythmes du temps*. Paris : Mercure de France.
- BLOCH, Raymond. (1990). *Les origines de Rome*. Que sais-je ? 9e Edition. Paris : Presses Universitaires de France.
- BOLOGNE, Jean Claude. (1994). *Les sept merveilles*. Le souffle des mots. Paris : Larousse.
- . (1999). *Dictionnaire commenté des expressions d'origine biblique, les allusions bibliques*. Le souffle des mots. Paris : Larousse.
- BOORSTIN, Daniel. (1986). *Les découvreurs*. Paris : Laffont.
- CAMUS, Pierre. (1974). *Le pas des légions*. Paris : Diffusion Frankelve.
- COUDEREC, Paul. (1986). *Le calendrier*. Que sais-je ? 6e Edition. Paris : Presses Universitaires de France.
- DAVIDSON, H.R.E. (1969). *Scandinavian Mythology*. New York : Paul Hamlyn.
- Dictionnaire illustré de la mythologie grecque et romaine*. (1962). Paris : Editions Seghers.
- DUFOUR, L. (1978). *Calendriers et croyances populaires*. Paris : Librairie d'Amérique et d'Orient.
- FRAZER, James George. (1981). *Le Rameau d'Or : le roi magicien dans la société primitive, tabou et les périls de l'âme*. Paris : Robert Laffont.
- FREMY, D. et M. (1992). *Quid*. Paris : Robert Laffont.

- GAIGNEBET, C. FLORENTIN, M.-C. (1979). *Le carnaval : essais de mythologie populaire*. Le regard de l'histoire. Paris : Payot.
- GOUGENHEIM, Georges. (1968). *Les mots français dans l'histoire et dans la vie*. Tome I. 4e Edition. Paris : A. & J. Picard.
- _____. (1974). *Les mots français dans l'histoire et dans la vie*. Tome II. 3e Edition. Paris : A. & J. Picard.
- _____. (1975). *Les mots français dans l'histoire et dans la vie*. Tome III. Paris : A. & J. Picard.
- GRENIER, Albert. (1948). *Les religions étrusque et romaine*. Paris : Presses Universitaires de France.
- GRIMAL, P. MICHEL, A. RAMBAUD, M. (1977). *Rome et nous*. Paris : A. & J. Picard.
- HAMILTON, Edith. (1978). *La mythologie, ses dieux, ses héros, ses légendes*. Verviers : Marabout Histoire.
- IMPELLUSO, Lucia. (2003). *Dieux et héros de l'Antiquité*. Paris : Hazan.
- IRWIN, Keith Gordon. (1963). *The 365 days, the story of our calendar*. New York : Thomas Y. Crowell Company.
- LAPAGNOL, Catherine. (1979). *Biographies du Père Noël*. Paris : Hachette.
- LESACHER, Alain-François. (1992). *Fêtes et traditions, leur origine au fil des mois*. Paris : Ouest-France.
- LIBRO, Aperto. (1999). *Dictionnaire commenté des expressions latines*. Le Souffle des mots. Paris : Larousse.
- MacCULLOCH, J.A. (1973). *The Celtic and Scandinavian Regions*. Connecticut : Greenwood Press.
- MOZZANI, Eloïse. (1995). *Le livre des superstitions, mythes, croyances et légendes*. Bouquins. Paris : Robert Lafont.
- PAPIN, Yves D. (1989). *Les expressions bibliques et mythologiques*. Collection le français retrouvé. Paris : Belin.
- PELT, Jean-Marie. (1988). *Fleurs, fêtes et saisons*. Paris : Fayard.
- RAT, M. (1957). *Dictionnaire des locutions françaises*. Paris : Larousse.
- ROBINSON, Herbert Spencer. WILSON, K Knox. (1960). *Myths and Legends of all nations*. New York : Garden City.
- ROSENSTIEHL, A. *Le livre des fêtes*. Albin-Michel Jeunesse. Paris : Gallimard.
- SIKE, Yvonne de. (1994). *Fêtes et croyances populaires en Europe, au fil des saisons*. Paris : Bordas.
- TAYLOR, Duncan. (1960). *Ancient Rome*. London : Methuen Co Ltd.
- VEDRINE, Hettie Henriette. (1991). *Sortilège et magie des simples*. Paris : Editions de Vecchi S.A.
- VENDRYES, J. TONNELAT, E. UNBEGAUN, B.-O. (1948). *Les religions des Celtes, des Germains et des anciens slaves*. Paris : Presses Universitaires de France.
- WEIL, Sylvie. RAMEAU, Louise. (1981). *Trésors des expressions françaises*. Collection le français retrouvé. Paris : Berlin.